

جهان‌شعر

مقدمه

از آن‌جا که سخنوران و شاعران، نقش مهمی در فرهنگ و تمدن ملت‌ها دارند، بر صاحب‌نظران و تحصیل‌کردگان لازم است که زندگی و آثار آن بزرگان را همواره مورد پژوهش و مقایسه قرار دهند و دیگران را از حاصل مطالعات و پژوهش‌های خود مطلع سازند. تبادل نظر در مورد شاخص‌های شعری و ادبی - یعنی شاعران بزرگ - در حقیقت تبادل نظر در مورد فرهنگ‌هاست و مقایسه‌ی آثار ادبی آنان، با توجه به دین و ملیتشان، مقایسه‌ی تعالیم و باورهای ادیان و ملت‌هاست.

بدیهی است که هر وقت سخن از یک اثر ادبی به میان می‌آید، جنبه‌های مختلف آن - اعم از محتوا و سبک - مورد نظر است و هنگامی یک اثر ادبی می‌تواند موفق شود که هم از لحاظ ساختار درونی، یعنی محتوا و هم از لحاظ ساختار بیرونی، یعنی سبک و ویژگی‌های فنی، دارای ارزش و اعتبار باشد.

بی‌تردید مسئولیت و اهمیت ادبیات، بلکه همه‌ی علوم بشری، از جمله تاریخ، سیاست و فلسفه کمک به تعالی بشر و سعادت دنیوی و اخروی اوست. از این‌رو، شاعران و نویسندگان همیشه از مؤثرترین افراد در امر هدایت و تحول جوامع بشری بوده‌اند. لذا لازم است قبل از بررسی هر کدام از جنبه‌های دیگر شخصیت و آثارشان، در مرحله‌ی اول به جهان‌بینی و نوع نگرش آنان به جهان هستی پردازیم و در ادامه، آرا و اندیشه‌های آنان را با توجه به همین جهان‌بینی مورد تحلیل و مطابقت قرار دهیم و در مرحله‌ی دوم، جنبه‌های دیگر شخصیت و آثار آنان چون خلاقیت، سبک، زبان شعری و مهارت‌های ادبی و فنی را بررسی کنیم و در نهایت با تلفیق این جنبه‌ها و دستاوردهای حاصل از آنها، نتایج علمی - ادبی و هم‌چنین اخلاقی - معرفتی گران‌بهایی به دست آوریم. سعدی از جمله سخنوران و شاعرانی است که به فرهنگ و ملت خاصی تعلق ندارد. او، به دلیل داشتن اندیشه‌های متعالی و تعلیمات اجتماعی و انسان‌ساز، به همه‌ی مردم دنیا متعلق است و این حقیقت را بسیاری از اندیشمندان شهیر جهان، از جمله در نظریات خود ابراز داشته‌اند. لذا با توجه به این واقعیت، لازم است مسائل زیر با استفاده از دیدگاه‌های دانشمندان و صاحب‌نظران، پیرامون این شاعر برجسته مورد تحلیل و بررسی قرار گیرد:

الف) جهان‌بینی سعدی به‌عنوان یک شاعر مسلمان و جهانی

ب) آرا و اندیشه‌های سعدی

ج) مطابقت جهان‌بینی، آرا و اندیشه‌های او با تعدادی از شاعران و اندیشمندان

عرصه‌ی ادبیات جهانی

جهان در دورانی که ما زندگی می‌کنیم به دلیل اعراض از معنویت آسمانی و روی‌گردانی از خدا به هرج‌ومرج اخلاقی، یأس فلسفی، آشفتگی روانی و نابه‌سامانی در همه‌ی ابعاد زندگی دچار شده است. از این‌رو، انسان معاصر بیش از هر انسان دیگری گرفتار ناامیدی و انزوای روحی شده است و برای رهایی از این رنج و ناکامی،

چاپیده

در این مقاله، سعی بر آن است که جهان‌بینی سعدی شیراز - به‌عنوان یکی از برجسته‌ترین شاعران اسلام و جهان - تحلیل شود و آرا و اندیشه‌های وی، به‌ویژه در ابعاد اخلاقی، ادبی و اعتقادی، ضمن مطابقت با دیگر شعرا و اندیشمندان جهان، مورد بررسی قرار گیرد.

کدواژه‌ها

سعدی، گلستان، بوستان، ادبیات تطبیقی، ادبیات جهان، مکتب‌های ادبی.

محمدرضا حسینی پور
دانشجوی دکتری زبان‌شناسی
دانشگاه پیسور هندوستان

ادبیات‌کهن

به دنبال راه چاره می‌گردد.

در چنین شرایطی است که وظیفه‌ی انسانی حکم می‌کند متفکران و آگاهان از طریق هدایت مردم به سمت معنویت و پرهیزگاری، جامعه‌ی بشری را از گمراهی و انحطاط نجات دهند. در این خصوص، یکی از مهم‌ترین راه‌ها شناساندن اندیشمندان بزرگ و معرفی آثار گران‌بهای فکری و ادبی آنان است. وظیفه‌ی هنر و ادبیات کمک به خودشناسی انسان و رهایی او از یأس فلسفی است و همه‌ی مکاتب ادبی و فکری،

جورج سارتون می‌گوید: «اشعار سعدی برخلاف اشعار صوفیانه‌ی عطار و مولوی جنبه‌ی دنیوی و علمی دارد و گاهی ماکیاولی است»

از ناتورالیسم و دادائیسم گرفته تا مدرنیسم و سوررئالیسم و نظایر آن‌ها، در حقیقت وظیفه‌ی اصلی‌شان خدمت به تعالی بشر و رساندن او به کمال حقیقی است؛ هرچند برخی از این مکاتب، با توجه به مبانی و عناصر سازنده‌ی آن‌ها، هرگز در این امر به انسان خدمتی نکرده‌اند.

ادبیات تحقیق و پژوهش‌های مرتبط

تاکنون پیرامون سعدی و آثار وی، هم‌چون دیگر شاعران شاخص جهان، تحقیقات بین‌المللی فراوانی صورت گرفته است. کثرت تحقیقات، مقالات، سمینارها و تألیفات مربوط به این شاعر خردمند، همگی گویای راستی اندیشه و سحر قلم اوست. گلستان، بوستان و دیگر آثار سعدی، از قرن‌ها پیش، حتی در زمان حیات خود وی، مورد توجه و احترام مردم بوده است و از دهقانان و چوپانان گرفته تا معلمان مکتب‌خانه‌ها، شاعران، دانشمندان و نیز حاکمان و سلاطین، شیفته‌ی سعدی و اشعار او بوده‌اند و شعر و سخن او شایستگی آن را داشته است که در طلیعه‌ی کتاب‌ها و حتی سردر عمارات و خانه‌ها ثبت شود. قدیمی‌ترین نسخه‌های خطی فارسی و ترجمه‌های آثار سعدی به چند زبان زنده‌ی دنیا، هم‌چون فرانسوی، انگلیسی و آلمانی نشان می‌دهد که پژوهش بر روی آثار سعدی، دامنه‌ای وسیع و سابقه‌ای طولانی دارد.

هرچند با بررسی و مطالعه‌ی تاریخ ادبیات به روشنی پیداست که پژوهش‌های موضوعی در ابتدای امر از گستردگی چندانی برخوردار نبوده و بیش‌تر تحقیقات فقط برای ثبت و ضبط نسخه‌های آثار صورت می‌گرفته است. اصولاً این نوع پژوهش‌ها، که مثلاً بر روی سبک یا جهان‌بینی یک شاعر یا نویسنده انجام گرفته باشد، اغلب در سده‌های اخیر اتفاق افتاده است.

سعدی نیز از این امر مستثنا نیست و حجم عظیم تحقیقات و تألیفات موضوعی پیرامون شخصیت و آثار وی به دوران معاصر

مربوط می‌شود که توسط محققان و صاحب‌نظرانی از کشورهای مختلف جهان صورت گرفته و در قالب مقاله، سخنرانی و کتاب ارائه شده است. از میان دیدگاه‌ها و پژوهش‌هایی که پیرامون جهان‌بینی، آرا و اندیشه‌های سعدی وجود دارد و مقایسه‌هایی که بین او و برخی از شاخص‌های ادبی دنیا صورت گرفته است، مواردی را به اختصار بیان می‌کنیم:

دکتر جان خونین، استاد ادبیات جهان و عضو هیئت علمی دانشگاه پکن، می‌گوید: «در مدارس عالی چین، در کلاس‌های ادبیات جهان، سعدی را همواره به‌عنوان یکی از شعرای جهانی در ردیف تاگور، تولستوی، گوته و شکسپیر به دانشجویان و جوانان معرفی می‌کنند (ذکر جمیل سعدی، ج ۱: ۳۳۹).

وی به نقل از یک محقق صاحب‌نظر می‌نویسد: «پس از مطالعه‌ی آثار سعدی به چنین نتیجه‌ای رسیدم که افکار سعدی با افکار فیلسوف بزرگ چین، کنفوسیوس بی‌شابهت نیست. برای مثال، هم سعدی و هم کنفوسیوس به اهمیت علم و دانش تأکید می‌کردند و به نقش آموزش و تربیت در نوسازی و اصلاح انسان و جامعه اهمیت می‌دادند و در مورد اخلاق و خودسازی انسان، هر دوی آنان مسئولیت انسان را در مقابل جامعه مورد تأکید قرار داده و بر این عقیده بودند که آن‌چه بر خود جایز نمی‌دانید، بر دیگران روا مدارید. این دو فیلسوف بزرگ در مشاهده و بررسی جامعه‌ی انسانی از یک پایه و اساس مشترک برخوردار بودند، که همان محبت است. به عبارت دیگر: دوست داشتن انسان.» (همان: ۱-۳۴۰)

دکتر امیر محمود انوار ضمن مقایسه‌ی آرا و اندیشه‌های سعدی با متنبی، شاعر مشهور عرب و بیان برتری سعدی نسبت به وی، چند نکته‌ی مهم را مطرح می‌کند:

۱. در خیلی موارد، شعر عربی زمینی و مادی است و معنای شعر سعدی عرفانی و الهی.

۲. در بعضی موارد، شعر عربی معنای کفرآمیز و ایراد بر فیض رحمانی یا رحیمی پروردگار است، در حالی که بیت سعدی حمد است و شکر و بیان جبروت و قدرت لایزال الهی.

۳. شعر و مفاهیم شعری شرقی تا متنبی اوج ادبی والا یافت، اما از متنبی تا سعدی، به‌خصوص در ایران، از لحاظ ادبی - عرفانی و اخلاقی - دینی اوج گرفت (همان، ج ۳: ۵-۳۵۴).

دکتر انوار سپس، در سخنی آگاهانه، اظهار می‌کند: «سعدی دلاوری است که به تبعیت مولایش علی - علیه‌السلام - یک تنه به میدان مبارزه با فوارس سخن چون ابوتمام و بختری و متنبی و شاعران بزرگ پارسی رفت و سربلند و سرافراز با رایت ادب و عرفان بازگشت» (همان، ج ۳: ۳۶۳). وی در نهایت می‌گوید: «اگر متنبی شاعر عرب است، سعدی شاعر اسلام است؛ اگر متنبی شاعر عراق و شام است، سعدی شاعر جهان است.» (همان، ج ۱: ۳۸۸).

پروفسور جری بچکا، در مقاله‌ی عالمانه‌ی خود با عنوان (سعدی در چکسلواکی) می‌نویسد: «تاریخ ادبیات فارسی مستقیماً

به میراث فرهنگی ایران، افغانستان، تاجیکستان و هم‌چنین به مناطق دورتری، از جمله فرهنگ ترکان عثمانی، پاکستان و هندوستان، ادبیات ملل ترک‌زبان آسیای میانه و حتی مالایا در شرق و یوگسلاوی در غرب تعلق دارد.» او سپس، راجع به سعدی، فرمانروای این عرصه از ادبیات، چنین می‌گوید: «کتاب‌های سعدی نیز حاوی تصاویر دقیق و عینی از زندگی مردم عادی، توصیف طبیعت، شخصیت افراد مشخص و اشاره به وضعیت رقت‌بار انسان‌های تحت سلطه است» (همان، ج ۱: ۲۱۰).

پروفسور ریکاردو زیپولی، استاد دانشگاه ونیز ایتالیا در مقاله‌ای تطبیقی و محققانه پیرامون آئینه در اشعار فرخی، سعدی و حافظ چنین اظهار می‌دارد: «در ادبیات فرخی، واقعیات مختلف بشری و طبیعی توسط آئینه توصیف گشته ولی بیان نمی‌شود و در ادبیات سعدی عملکرد منعکس‌کننده‌ی آئینه حتی می‌تواند اسرار الهی را فاش سازد.» (همان، ج ۲: ۳۴۷).

دکتر نسرین اختر از پاکستان، در مقایسه‌ی سعدی با اقبال لاهوری، می‌گوید: «وقتی که کلام و افکار و اشعار این دو نابغه‌ی بزرگ مشرق‌زمین را مطالعه و مقایسه کنیم، می‌بینیم که اساس این همه افکار حکیمانه و اخلاق بر دین و کتاب الهی استوار است.» (همان، ج ۱: ۱۲۲). **رالف امرسون**، نویسنده و متفکر معروف آمریکایی قرن ۹۱، معتقد است: «سعدی به زبان همه‌ی ملل و اقوام عالم سخن می‌گوید و گفته‌هایش مانند هومر، شکسپیر، سروانتس و مونتس همیشه تازگی دارد. او دارای طبعی آموزنده است و هم‌چون فرانکلین از هر رویدادی یک عبرت اخلاقی می‌گیرد (شیراز، مهد شعر و عرفان: ۴۰-۱۳۹). **جورج سارتون** می‌گوید: «اشعار سعدی برخلاف اشعار صوفیانه‌ی عطار و مولوی جنبه‌ی دنیوی و علمی دارد و گاهی ماکیاولی است (مقدمه بر تاریخ علم، ج ۲: ۲۱۲۲). **باربیه دومنار** نیز معتقد است: «در آثار سعدی مواردی هست که لطف طبع هوراس، سهولت بیان اوید، قریحه‌ی بذله‌گویی رابله و سادگی لافوتن را در آن‌ها می‌توان یافت (یادداشت‌ها و اندیشه‌ها: ۱۷۹).

دکتر جروم رایت کلیتون، از ایالات متحده‌ی آمریکا، سال ۴۸۹۱ در یکی از سخنرانی‌های خود، چنین اظهار نظر کرد: «سعدی، از لحاظ تنوع موارد، اتفاقات و عمق تجربیات، دست کمی از کاردینال رتس در پاریس و دکتر جانسون در لندن ندارد (ذکر جمیل سعدی، ج ۳: ۱۲۲). **پروفسور نورالحسن انصاری**، اندیشمند هندی، در باب جهان‌بینی سعدی می‌گوید: «بنیاد و پایه‌ی مدینه‌ی فاضله‌ای که سعدی از آن دفاع می‌کرد، عبارت بود از یک ایمان باطنی به خدا و اعتقاد به وجود او در همه‌ی مکان‌ها و درک این مطلب که آدمی در زیر نظر او قرار دارد و انسان مسئول همه‌ی افعال خویش خواهد بود. برای سعدی احسان تقریباً مترادف است با humanism که به معنی انجام دادن کار خیر برای همه بدون نظر به طبقه، عقیده و رنگ است» (همان، ج ۱: ۱۷۸). **دکتر امیکو اکادا**، پژوهشگر ژاپنی، معتقد

است: «همان‌طور که آشوب زمانه با حمله‌ی مغول در اواخر قرن سیزدهم میلادی - یعنی دوره‌ی Kamakura - به آثار ادبی ژاپن راه یافته، در دوره‌ی خوارزمشاهیان نیز به آثار ادبی سعدی راه یافته است.» وی بی‌وفایی دنیا و ناپایداری انسان را یکی از مضامین مشترک در شعر و اندیشه‌های سعدی و شاعران ژاپن می‌داند و موارد زیادی را مطابقت می‌دهد که به یک مورد آن اشاره می‌کنیم: در کتاب Heike Moni Gatari جمله‌ی بسیار معروفی است که می‌گوید: روزگار به «هی که لای» سرافراز هم وفا نکرد.

آثار سعدی، بیش از هر زبان دیگری به انگلیسی و پس از آن به ترتیب آلمانی، لاتین و فرانسوی ترجمه شده است

دکتر امیکو این جمله و جملات مشابه آن را با این دو عبارت سعدی بسیار نزدیک می‌داند: «وفاداری مجوی از دهر خون‌خوار» و «مکن تکیه بر دستگاهی که هست» (همان، ج ۱: ۳-۱۵۰).

ترجمه‌های بوستان و گلستان در عرصه‌ی ادبیات جهان

در این جا، فهرست آمار مختصر و منظمی پیرامون ترجمه‌ی بوستان و گلستان ارائه می‌شود که نشان‌دهنده‌ی اوج اهمیت آثار سعدی در عرصه‌ی ادبیات جهانی است. البته، این نکته قابل ذکر است که از میان آثار سعدی بوستان و گلستان بیش از آثار دیگر وی مورد توجه مترجمان و اندیشمندان بوده است. این اهمیت، می‌تواند به چند دلیل عمده باشد، از آن جمله: داستانی بودن شکل این دو اثر، تنوع مضمون و موضوع، جهان‌شمول بودن پیام‌ها و اندیشه‌های اخلاقی - تربیتی، کوتاهی سخن و تناسب کلام در نقل حکایات و عبارات زیبا و آموزنده‌ی آن‌ها. با بررسی و دقت در جدول زیر، که از اظهار نظرهای آماری - تاریخی دکتر عبدالغفور روان، استاد دانشگاه سوربن فرانسه، اقتباس شده به اطلاعات مفیدی دست می‌یابیم (همان، ج ۲: ۱۸۱):

۱. آثار سعدی، بیش از هر زبان دیگری به انگلیسی و پس از آن به ترتیب آلمانی، لاتین و فرانسوی ترجمه شده است. ۲. گلستان، بیش از بوستان مورد توجه بوده و تعداد ترجمه‌های آن به مراتب بیش‌تر است. ۳. بیش‌ترین ترجمه‌های آثار سعدی در فاصله‌ی بین سده‌های ۱۲ تا ۱۷ میلادی صورت گرفته است. ۴. قدمت و سابقه‌ی ترجمه به آلمانی از سایر زبان‌ها بیش‌تر است و به اوائل قرن ۱۷ میلادی برمی‌گردد.

ترجمه‌های دیگری نیز به زبان‌های هلندی، ایتالیایی، رومانیایی، سوئدی، روسی، لهستانی، چکی، آلبانیایی، گرجی، ترکی، اردو، هندی، بنگالی، پشتو، کردی و عربی موجود است که در خور کمال اهمیت و توجه‌اند (همان، ج ۲: ۵-۱۹۴).

برخی از مهم‌ترین ترجمه‌های بوستان سعدی:

ترجمه‌های آلمانی	ترجمه‌های لاتینی - فرانسوی	ترجمه‌های انگلیسی	*
۶۹۶۱ - هامبورگ	۹۶۸۱ - پاریس	۴۷۷۱ - التن بورگ	۱
۰۵۸۱ - بی‌نا (آلمان)	۰۸۸۱ - پاریس	۹۷۸۱ - لندن	۲
۲۵۸۱ - وین (اتریش)	۳۱۹۱ - پاریس	۱۸۸۱ - کلکته	۳
۲۸۸۱ - لیپزیک	۰۵۹۱ - پاریس	۲۸۸۱ - لندن	۴
۴۰۹۱ - استراسبورگ	***	۴۰۹۱ - لندن	۵
***	***	۶۰۹۱ - لندن	۶
***	***	۸۲۹۱ - لندن	۷
***	***	۸۴۹۱ - لندن	۸
***	***	۴۷۹۱ - لیدن (هلند)	۹

برخی از مهم‌ترین ترجمه‌های گلستان سعدی:

ترجمه‌های آلمانی	ترجمه‌های لاتینی - فرانسوی	ترجمه‌های انگلیسی	*
۵۳۶۱ - توینگن	۴۳۶۱ - پاریس	۴۷۷۱ - لندن	۱
۴۵۶۱ - هامبورگ	۴۰۷۱ - پاریس	۷۰۸۱ - کلکته	۲
۴۹۶۱ - پاریس	۴۳۸۱ - پاریس	۸۰۸۱ - کلکته	۳
۷۲۸۱ - هامبورگ	۷۹۸۱ - پاریس	۳۲۸۱ - لندن	۴
۶۴۸۱ - لیپزیک	۳۱۹۱ - پاریس	۷۲۸۱ - لندن	۵
۴۶۸۱ - برلین	۷۶۹۱ - زوریخ (سوئیس)	۱۰۸۱ - کلکته	۶
۵۷۷۱ - (۴)	***	۲۵۸۱ - هرت‌فورد	۷
۴۰۹۱ - استراسبورگ	***	۳۶۸۱ - لندن	۸
***	***	۶۷۸۱ - لندن	۹
***	***	۰۸۸۱ - لندن	۰۱
***	***	۸۸۱ - بنارس (هند)	۱۱
***	***	۹۸۸۱ - لندن	۲۱
***	***	۰۹۸۱ - لندن - نیویورک	۳۱
***	***	۵۰۹۱ - لندن	۴۱
***	***	۸۰۹۱ - نیویورک	۵۱
***	***	۹۰۹۱ - الله‌آباد (هند)	۶۱
***	***	۳۱۹۱ - لندن	۷۱
***	***	۷۶۹۱ - هلند	۸۱

هدف و پیشنهاد

همان‌طور که می‌دانیم، در گوشه و کنار جهان مکتب‌های ادبی مختلفی وجود دارد که با توجه به جهان‌بینی و نوع نگرش پدیدآورندگانشان، روش‌ها و اهداف متفاوتی را دنبال می‌کنند. اختلاف‌ها و حتی تضادهایی که بین این مکاتب از نظر عقیده و هدف دیده می‌شود، نشان می‌دهد که جهت و مقصد نهایی در نظر پیروان آن‌ها یکسان نیست و هر مکتبی راه خود را بدون توجه و اعتماد مطلق به دیگر مکاتب طی می‌کند. با بررسی و مطالعه‌ی برخی از مکاتب بزرگ دنیا درمی‌یابیم تفاوت‌ها و تضادهایی که بین آن‌ها وجود دارد، بسیار فراوان‌اند، اگرچه از اشتراکاتی نیز برخوردارند، اما شدت اختلاف بین بعضی از این مکاتب بسیار زیاد و گاه به اندازه‌ی تفاوت ایمان با کفر است.

برای نمونه، مکتب دادائیسم (Dadaism)، که در اوائل قرن بیستم به‌وجود آمد، مکتبی است هیچ‌گرایانه و کاملاً مادی که حتی با قوانین طبقه‌بندی هنر و زیباشناسی نیز هرگز هم‌خوانی ندارد و پیروان آن، معتقد به افلاس عقل و پوچی امور جهان هستند (فرزاد، ۱۳۸۶: برگرفته از بخش ۲). در مقابل مکتب دادائیسم، می‌توان مکاتبی چون سوررئالیسم (Surrealism) و مدرنیسم (Modernism) را نام برد که از اشتراکات مثبت فراوانی برخوردارند و پایه‌گذاران و پیروان آن‌ها، افرادی خردمند و حقیقت‌جو هستند. سوررئالیست‌ها اغلب افرادی روان‌شناس بودند که به اصالت رؤیا و تداعی آزاد اعتقاد داشتند و در اندیشه‌های رهایی انسان از هر نوع اسارت بودند. عناصر سازنده‌ی مدرنیسم نیز خرد، حقیقت، سنت، اخلاق و تاریخ بود که به زندگی انسان معنا می‌بخشید (همان).

علاوه بر این‌ها، مکاتب دیگری چون رئالیسم (Realism)، سمبولیسم (Symbolism)، رمانتیسم (Romanticism) و ناتورالیسم (Naturalism) را می‌توان نام برد که صرف‌نظر از عناصر سازنده و نگرش‌های مثبت یا منفی آن‌ها، پیروان زیادی را به‌دست آوردند و پیدایش آن‌ها، موجب تحول در ادبیات جهان شد.

اما نکته‌ی مهمی که باید گفت این است که مکاتب بشری هر قدر هم اهداف و آرمان‌های بزرگی داشته باشند، در مقابل مکاتب ادبی ارزشمندی نیز به وجود آمده که هدف آن‌ها رهایی و تعالی انسان بوده است، ولی همه‌ی آن‌ها فقط سعادت دنیوی انسان را می‌توانند تأمین کنند و سعادت اخروی بشر جز با هدایت الهی، که از طریق پیامبران و کتاب‌های آسمانی صورت می‌گیرد، فراهم نخواهد شد. تنها خداست که خیر و شر مطلق انسان را می‌داند و می‌تواند راه نجات و رستگاری ابدی را به او نشان دهد. همه‌ی خردمندان پاک‌نهاد عالم می‌دانند که آخرین و کامل‌ترین دین آسمانی، اسلام است که به منزله‌ی روشن‌ترین راه برای هدایت انسان و بلکه شاهراه سعادت اوست. بدون شک، وقتی تعریف کامل بودن و جامعیت مکتب اسلام را پذیرفتیم، این را نیز خواهیم پذیرفت که تمام مکاتب علمی، فلسفی و ادبی در قالب این تعریف جای می‌گیرند و اسلام در حقیقت دایره‌المکاتبی است که

جای هیچ مکتبی را در جغرافیای تعلیم و تربیت خود خالی نگذاشته است. قرآن، که کلام ارزشمند و کتاب مقدس آسمانی اسلام است، در حقیقت برای سعادت بشر آمده و رمزی از رموز سعادت انسان‌ها را باقی نگذاشته است، که با اندکی تدبّر و خردمندی می‌توان در لابه‌لای سوره‌ها و آیات نورانی‌اش، به آن‌ها دست یافت. چگونه می‌توان ادعا کرد که قرآن، مکتبی ادبی برای شاعران جهان بنا نکرده در حالی که خدای متعال حتی سوره‌ای را به نام «شعرا» برای آنان فرستاده که لبریز از معارف ناب حکیمانه است. در این سوره، خداوند حکیم هفت اصل اساسی را آورده است، که می‌تواند مبنای موفقیت، شکوه و سعادت یک شاعر و شکوفایی مکتب ادبی وی باشد:

۱. در شعران دروغ نگویند
۲. خود را به غفلت و سرگردانی نزنید
۳. به آن‌چه در اشعارتان می‌گویید عمل کنید
۴. به خدا ایمان داشته باشید
۵. عملتان را اصلاح کنید
۶. همیشه به یاد خدا باشید
۷. تنها از او یاری بخواهید (سوره‌ی شعراء آیات ۲۲۷-۲۲۴). سعادی، شاعر بلندآوازه‌ی مسلمان، از خردمندی است که بدون پای‌بندی محض نسبت به اصول مکاتب بشری، از کنار آن‌ها می‌گذرد و البته، ضمن نگاه‌داشتن حرمت آن‌ها، توشه‌ای نیز از آراء و اندیشه‌های پیروان آن‌ها برداشته، در جست‌وجوی سعادت می‌رود که جز در سایه‌ی تعالیم قرآن و مکتب سرنوشت‌ساز اسلام فراهم نمی‌شود. او شاگرد ممتاز مکتب قرآن است و جهان‌بینی، آراء و اندیشه‌های او در همه‌ی زمینه‌ها در حقیقت درس‌هایی است که از معلمان این مکتب، یعنی پیامبر عظیم‌الشأن اسلام و خاندان مطهرشان - که سلام و درود خدا بر آنان باد - آموخته و به دیگران یاد داده است. لذا با توجه به آنچه گفته شد، در این مقاله دو پیشنهاد و هدف اساسی را ارائه می‌دهیم: ۱. ترسیم یک جهان‌بینی برتر (superior worldview) برای شاعران حقیقت‌جو و کمک به سعادت انسان در پرتو ادبیات جهان. ۲. پیشنهاد مکتب ادبی قرآن (the Koran literary school) و استفاده از حکمت‌ها و تعالیم آسمانی اسلام برای پربارنمودن و ارزشمندکردن مضامین اشعار.

منابع

۱. قرآن کریم. ۲. ادوار براون، تاریخ ادبیات ایران، ترجمه‌ی علی‌پاشا صالح
۳. جورج سارتون، مقدمه بر تاریخ علم، ترجمه‌ی غلامحسین صوری افشار
۴. رالف ارسون، شیراز مهد شعر و عرفان. ۵. زرین کوب، عبدالحسین، یادداشت‌ها و اندیشه‌ها. ۶. فرزاد، عبدالحسین، تاریخ ادبیات ایران و جهان ۲ و ۱، سازمان پژوهش، ۱۳۸۶. ۷. کمیسیون ملی یونسکو در ایران، ذکر جمیل سعادی، وزارت ارشاد، ج ۲، ۱۳۸۶. ۸. لومیا استوارت کاستلو، گلزار ایران، شیراز شهر جاویدان. ۹. نفیسی، سعید، تاریخ نظم و نثر در ایران و در زبان فارسی